

Koulun tärkeimmästä tehtävästä

Kokkola 10.11.2000

Pasi Sahlberg, KT
Helsingin yliopisto

Olin viime vuonna työmatkalla Ukrainassa. Istuin komean Mersun takapenkillä isäntäni Valeryn kanssa matkalla katsomaan kouluja. Lähestyessämme pientä kaupunkia Valery osoitti minulle vanhaa tehdasrakennusta automme ikkunasta ja sanoi: "Tuossa tehtaassa valmistetaan erittäin hyviä kelloja." Hän oli hetken hiljaa ja jatkoi hymyssä suin: "Jos nyt elettäisiin vuotta 1970!".

Tämä episodi kertoo osuvasti polttavasta ongelmasta, joka ei kosketa pelkästään Ukrainaa ja muita entisen Neuvostoliiton alueen valtioita, vaan myös monia länsimaisia toimintatapoja ja organisaatioita. Yllä olevaan otsikkoon viitaten väitänkin hieman kyynisesti, että kouluissamme koulutetaan ja kasvatetaan hyviä kansalaisia, mikäli nyt eläisimme vuotta 1970. Koulu ja koulutus ovat muotoutuneet tällaisiksi, koska yhteiskunnalla on taipumus ennustaa tulevaisuutta peruutuspeiliin katsomalla. Pyrin tässä kirjoituksessa perustelemaan edellä esittämäni näkemystä kahdella tavalla: Ensimmäiseksi valotan koulun historiallista kehitystä, erityisesti niitä menneiden aikojen perintöjä, jotka ovat vaikuttaneet, ja edelleen vaikuttavat koulun ja koulutusjärjestelmän luonteeseen ja toimintatapoihin. Toiseksi pohdin edelliseen tarkasteluun nojaten joitakin mahdollisia oletuksia ja reunaehtoja koulun ja koulutuksen tulevaisuudelle, sekä etsin vastausta esitettyyn kysymykseen: "Mikä on koulun perimmäinen tarkoitus?".

Yleissivistävän koulun nousu

Eri kulttuureissa on kehittynyt niille tyypillisiä tapoja edistää ja siirtää inhimillistä viisautta sukupolvilta toisille. Koko kansaa koskeva systemaattinen peruskoulutus on kuitenkin poikkeus. Eri puolilla maailmaa kaikille kansalaisille tarkoitettu yleissivistävä peruskoulutus on alusta pitäen perustunut samantapaisiin tarpeisiin, pyrkimyksiin ja keinoihin. Yleisestä kansalaisten oppivelvollisuudesta alettiin puhua ensimmäistä kertaa laajemmin noin 400 vuotta sitten Martin Lutherin aikana, jolloin koulutuksen pääasiallisena tarkoituksena pidettiin kansan moraalien parantamista. Wurttembergin prinssin tiedetään olleen ensimmäinen niistä saksalaisista poliittisista johtajista, jotka vaativat valtiovallan ryhtymistä koulutuksen rahoittajaksi. Tämä tapahtui vuonna 1559. Kuitenkin vasta vuonna

1717 Fredrik William I asetti kaupunkeihin yleisen oppivelvollisuuden, sekä avusti heikompiensaisten kotien lapsia taloudellisesti pääsemään opintielle. Hänen poikaansa, Fredrik Suurta, pidetään kuitenkin kansansivistyksen ja yleisen oppivelvollisuuden isänä.

Mielenkiintoista tässä historiallisessa kuvassa on se, että Fredrik Suuri oli ensimmäinen valtiojohtaja, joka suvaitsi kansansivistyksen perustaksi eri uskontojen moraalisia näkemyksiä.

Kansakoulun tai peruskoulun perusta luotiin kuitenkin vasta myöhemmin 1800-luvulla. On tärkeä huomata, että tuolloisen kansakoulun ensisijaisena tarkoituksena ei ollut opettaa lapsia lukemaan, laskemaan ja kirjoittamaan, vaan ennen kaikkea varmistaa koko kansalle yleinen ja yhtenäinen arvopohja, moraalit ja ajatusmaailma. Tuohon aikaan ajateltiin, että kansansivistys on liian arvokas asia jätettäväksi erilaisten aatteellisten instituutioiden, järjestöjen tai yksilöiden huoleksi. Koulun perustehtävä oli yhteiskunnan sosiaalisen yhtenäisyyden vahvistaminen yli kansakunnan uskonto-, kieli- ja kulttuurirajojen. Yhtenä esimerkkinä moniarvoisen ja monikulttuurisen valtion menestymisestä on Hollanti, jonka koululaitos on nähdäkseni hyvin onnistunut kasvattamaan kohtalaisen hyvinvoivan, suvaitsevaisen ja sopusointuisan kansan.

Suomen koulujärjestelmä rakennettiin 1800-luvulla vaikkakin kansanopetuksen juuret ulottuvat kauemmaksi menneisyyteen. Uno Cygnaeuksen työn tuloksena Suomeen perustettiin kansakoululaitos vuonna 1866. Tuolloin kansakoulu oli tarkoitettu koulunkäyntinsä aloittaville lapsille. Äsken päättyneen vuosisadan toisella vuosikymmenellä säädetty laki kansakoulutoimen järjestysmuodon perusteista sanoo, että kansakoulun tehtävänä on antaa jokaiselle kansalaiselle välttämätön perussivistys omaan kotikasvatukseen perustuen. Yleinen oppivelvollisuuslaki tuli Suomessa voimaan vuonna 1921 ja oppivelvollisuuskoulun tarkoituksena on maassamme edelleenkin antaa oppilaille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja, sekä ohjata nuori siveelliseen elämään ja hyviin tapoihin.

Historiallinen katsaus tässä kohtaa on erityisen kiinnostava suomalaisen koulutuksen tulevaisuutta ajatellen. Kuten edellä totesin, yleisen kansakoulun perustamisen lähtökohtana ja julkisen rahoittamisen motiivina oli erityisesti koulun sosiaalistava tehtävä yhteiskunnassa, toisin sanoen kouluopetuksen tuli luoda turvallisuutta ja yhteisymmärrystä erilaisista ihmisistä koostuvaan kansakuntaan. Tämä sosiaalistava tehtävä on siten perua siltä aikakaudelta, jolloin ensimmäiset monikansalliset ja monikulttuuriset valtion muodostuivat Eurooppaan. Suomi elää parhaillaan sellaista

kulttuurista murroskautta, jolloin yksiarvoinen ja yksikulttuurinen yhteiskuntamme on muuttumassa moniarvoiseksi, erilaisia kulttuureja sisältäväksi yhteisöksi. Tämän vuosisadan tärkein ihmiskunnan ratkaistavana oleva ongelma onkin ihmisten välisen suvaitsevaisuuden lisääminen ja rauhan säilyttäminen. Toiseksi tärkeintä on yleisen hyvinvoinnin ja onnen lisääminen. Jälkimmäinen ei onnistu ilman edellistä.

Onko koulu aikojen kuluessa onnistunut lisäämään yhteiskunnan sosiaalista yhtenäisyyttä? Tutkimus on se inhimillisen toiminnan alue, joka osaa antaa vastauksia tähän kysymykseen. Vaikka tutkimustietoon kannattaa suhtautua tietyllä varauksella, voidaan ainakin seuraavia suuntaa-antavia johtopäätöksiä tehdä:

- i) koulutuksen on todettu edistävän suvaitsevaisuutta sekä halua osallistua poliittiseen toimintaan;*
- ii) koulutuksen määrän ja laadun on havaittu vaikuttavat kansakunnan demokraattiseen tasapainoon;*
- iii) koulutus näyttää lisäävän kansalaisten taipumuksia lainkuuliaiseen käyttäytymiseen ja demokraattiseen osallistumiseen; sekä*
- iv) opetuksen ja opiskelun luonteen kouluissa on todettu vaikuttavan kansalaisten yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen yleensä.*

Tiivistäen voidaan sanoa, että koulutus on pystynyt parantamaan kansakunnan sosiaalista yhtenäisyyttä ja demokraattista kehitystä takaamalla kaikille kansalaisille yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautumiseen, luomalla yleisesti hyväksytyn käsityksen siitä, mitä lapsille ja nuorille opetetaan kansalaisuudesta ja historiasta, luomalla kouluihin kulttuurisessa mielessä suvaitsevan ilmapiirin, sekä perustamalla demokraattisia päätöksentekuelimiä, kuten koululautakunnat tai koulujen johtokunnat, jotka käsittelevät esimerkiksi sitä, kuinka kolme ensimmäistä pyrkimystä ovat toteutuneet.

Olen edellä tarkastellut koulun historiallista kehitystä lähinnä koulutuksen yleisen yhteiskunnallisen tarpeellisuuden näkökulmasta. Toinen menneisyydestä kumpuava ja koulun luonnetta selittävä seikka on se toimintatapa ja kulttuuri, joka koululle on tänä päivänä ominaista. Valistuksen ajoista 1700-luvulta alkanut kehitys, joka seuraavalla vuosikymmenellä johti teollistumisen nopeaan leviämiseen loi osaltaan sellaista perustaa myös koulujen toiminnalle, joka on tällä vuosisadalla vakiintunut niin tyypilliseksi koulun piirteeksi, että pidämme sitä itsestään selvänä. Muutama sana lienee paikallaan selventämään asiaa.

Teollistumisen myötä 1800-luvulta lähtien ihminen joutui ensimmäistä kertaa lähtemään kotoaan elannonhakuun, tehtaaseen. Tehtaassa ihmisestä tuli osa koneistoa ja teknologiaa. Työntekijöiden oletettiin työskentelevän tunnollisesti ja täsmällisesti, ottavan

vastaan määräyksiä ja ennen muuta kunnioittamaan esivaltaa. Teollistumisen mukanaan tuoma uusi toimintamalli siirtyi vähitellen myös koulun toimintaan. Kouluja pyrittiin johtamaan kuten tuotantolaitoksia jakamalla opetus osa-alueisiin (oppiaineisiin) ja toimimaan sitten tarkkojen ennakkosuunnitelmien mukaan. Lapset jaettiin yksinkertaisesti ikävuosien mukaisiin ryhmiin eli luokkiin, joissa heitä opetettiin samassa tahdissa ja samalla tavalla. Koulu tuotti tällä tavalla "valmiita kansalaisia" samoin kuin tehdas kulutustuotteita liukuhihnalta. Kouluista ja koulujärjestelmistä tuli tehtaiden tavoin autoritaarisia ja byrokraattisia instituutteja, mutta myös pysyviä, ennustettavia ja monille oppilaille ja opettajille turvallisia paikkoja. Koulu on meille jokaiselle niin tuttu yhteiskunnallinen yksikkö, ettemme itse asiassa osaa edes kysyä miksi se on niin kuin se on.

Kouluille kaikkialla maailmassa on tyypillistä nuorten valmistaminen sellaiseen todellisuuteen, jota ei enää ole. Kulttuuriperinnön välittäminen tuleville sukupolville on tärkeä koulun tehtävä. Mutta millainen koulun pitäisi 2000-luvulla olla? Millaisia ihmisiä suomalaisen koulun tulisi kasvattaa? Mitä jokaisen nuoren pitäisi koulussa oppia? Nämä ovat niitä kysymyksiä, joita koulutuksen suunnittelijat, opettajat, vanhemmat ja nuoret itse miettivät. Olen usein kuullut sekä vanhempien että opettajien sanovan, että koulun tarkoituksena on opettaa lapset lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan. Aivan kuten koulun historian alkuaikoina on nytkin kysyttävä: "Mikä on koulun tarkoitus?" Riittääkö lukutaidon oppiminen? Kuinka teknologisessa todellisuudessa pärjää pelkästään laskemalla ja kirjoittamalla? Siirryn nyt tarkastelemaan sellaisia haasteita, joita tämä aika ja tulevaisuuden näkymät asettavat koululle ja koulutukselle.

Tulevaisuuden vaatimukset hyvänä ihmisenä olemiselle

Menneiden aikojen koulutuksen malli toimi hyvin erityisesti keski- ja yläluokan perheiden lapsille. Länsimaiset yhteiskunnat ovat pystyneet kohtalaisen hyvin sijoittamaan koulujärjestelmän valmentamia nuoria rutiinitöihin ja sellaisiin tehtäviin, joiden suorittaminen edellyttää ainoastaan luku- ja laskutaitojen perusteiden hallintaa. Moni koulujärjestelmän rattailta pudonnut on löytänyt paikkansa yhteiskunnassa, moni on kuitenkin tyytyväisenä ottanut vastaan hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamia etuja. Tällainen koulutusajattelu on saattanut toimia hyvin vuonna 1970 mutta se ei toimi vuonna 2000, eikä tule toimimaan vuonna 2010. Meneillään olevasta murroksesta hahmottuva maailma edellyttää uudenlaista koulutusajattelua, joka ottaa paremmin huomioon talouselämän,

yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden ja ihmisen elinympäristön muutokset.

Tulevaisuuden koulutusta muokkaavat jo tutuiksi tulleet muutosvoimat, joista useimmin esitettyjä lienevät maailmanlaajuinen teknologistuminen, ihmisen jokapäiväisen elämän kansainvälistyminen, sekä globaalit ekologiset ongelmat.

Jokainen näistä suurista muutosvoimista saa puolestaan aikaan pienempiä muutospaineita, jotka ilmenevät työn rakenteellisina muutoksina, vuorovaikutuksen luonteen muutoksina sekä meille uusina elämäntottumuksina. Jo pelkästään Suomen tällä vuosikymmenellä kokema eurooppalaistumisen vahvistuminen asettaa suuria haasteita koulutukselle ja oppimiselle. Nuoriso, joka parhaillaan opiskelee kouluissamme ja oppilaitoksissamme elää monella tavalla uudenaikaisessa todellisuudessa, jota hallitsevat sellaiset odotukset, arvot, käsitykset ja uhkat, jotka useimmille meistä vanhemmista ovat vieraita.

Nämä suuret muutosvoimat antaisivat herkullisen ympäristön pohdiskella tulevaisuuden näkymiä koulutukseen ja oppimiseen. Tässä kohtaa voisi hyvinkin pysähtyä aprikoimaan eri oppiaineiden merkitystä, erilaisten oppimisvälineiden tärkeyttä tai vaikkapa viime aikoina paljon puhutun koululainsäädännön suomaa mahdollisuuksia. En kuitenkaan valitse tässä sitä tietä, vaan poikkean polulle, joka avaa näkymiä koulutuksen kehittämiseen hieman toisesta suunnasta. Haluan puhua seuraavaksi koulutuksen ja oppimisen mahdollisuuksista jokaisen ihmisen oppimisen ja kehittymisen kannalta, toisin sanoen kysymystä: "Voidaanko koulusta tehdä sellainen paikka, jossa jokainen lapsi tai nuori oppisi enemmän kuin mitä hänen lähtötilanteessa antaa odottaa?" Kysymys on siis ihmisen koulutettavuudesta yleensä.

Koulutusinstituutiolle on ollut tyypillistä koulutettavien jakaminen älykkyyden perusteella tiettyihin ryhmiin, toisin sanoen luokkiin, tasoryhmiin ja niin edelleen. Perinteinen älykkyyuskäsitys on perustunut sellaiseen olettamukseen, että yksilön älykkyys pysyy iän myötä muuttumattomana. Lisäksi on yleisesti oltu sitä mieltä, että älykkyys on yhteiskunnassa normaalisti jakautunut, eli on pieni joukko hyvin älykkäitä ja vastaavasti pieni joukko vähällä älyllä varustettuja ihmisiä. Itse asiassa on ollut niin, että älykkyydellä on tarkoitettu niitä ihmisen ominaisuuksia, joita erityisillä älykkyydesteillä on pystytty mittaamaan. Tästä on seurannut kapea käsitys ihmisen älykkyydestä ja hänen oppimisen ja kasvamisen mahdollisuuksistaan.

Juuri alkanut uusi vuosisata saattaa tulla uudenlaisen älykkyyden, lahjakkuuden ja luovuuden ihanteiden aikakausi. Siihen on sekä tarve että mahdollisuus. Koulun tuloksellisuuden tutkimus on osoittanut, että ihmisen älykkyys ei ole syntymälahja tai sukurasite, joka pysyy koko elämän ajan muuttumattomana. Näyttää näet olevan niin, että asianmukaisesti toteutettu kouluopetus pystyy kehittämään kaikkien oppilaiden luovuutta ja älyllisiä toimintoja.

Meillä kaikilla on järki ja mieli mutta ne toimivat eri ihmisillä eri tavoin. Amerikkalaisen psykologin Howard Gardnerin mielestä älykkyys ja lahjakkuus ilmenevät meissä ihmisissä eri tavoin. Joku meistä saattaa tuntea itsensä kielellisesti taitavaksi, joku toinen on mestari laulaja ja soittaja, joku taas saattaa olla parhaimmillaan seurassa, toisten ihmisten kanssa. Gardnerin mukaan ihmisen *moniälykkyys* rakentuu ainakin seitsemästä ulottuvuudesta seuraavaan tapaan: loogis-matemaattisesta, kielellisestä, musikaalisesta, kuvallisesta, liikunnallisesta, sekä sosiaalisesta ja persoonallisesta älykkyydestä. Tällainen käsitys älykkyydestä on laaja-alaisempi ja ihmisläheisempi, kun se samalla asettaa entistä vaativampia haasteita oppimiselle ja opettamiselle. Oppilaita ei saa ryhmitellä älykkyyden perusteella pystyviin ja kykenemättömiin, vaan opetus on järjestettävä sillä tavalla, että mainittujen älykkyyden osa-alueiden kehittäminen on mahdollista.

Millaista älykkyyttä ja millaisia taitoja kansalainen tarvitsee menestyäkseen 2000-luvun Suomessa? Mikäli löydämme perusteltuja vastauksia tähän kysymykseen, voimme myös hahmotella tulevaisuuden koulun periaatteita ja oppimisen piirteitä. Mielenpitoita on varmasti monia, siksi esitän seuraavassa henkilökohtaisen näkemykseni.

1. Hyvät sosiaaliset taidot toimia yhdessä toisten ihmisten kanssa

Yhteistyötaitoja peräänkuulutetaan sekä työelämässä että koulutuksessa. Tavanomaisten ryhmätyötaitojen lisäksi sosiaalisia taitoja ovat myös erilaisten mielipiteiden hyväksyminen, erilaisten ihmisten suvaitseminen, heikompien auttaminen ja yhteisen hyvän tunnistaminen. Kansakuntien sosiaalisen yhtenäisyyden vahvistaminen ja sitä kautta yhteiskunnallisen hyvinvoinnin lisääminen edellyttävät kaikilta kansalaisilta hyviä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, jotka useimpien meistä on opittava koulussa tai jossakin muualla.

Edesmennyt suomalainen ajattelija Pekka Kuusi on viimeiseksi jääneessä kirjassaan esittänyt myös toisen näkökulman sosiaalisten

taitojen oppimisen välttämättömyyteen. Hän kirjoittaa kirjassaan ***Ihmisen eloonjäämisoppi*** seuraavasti:

“Kilpailijaihminen kasvaminen lajikumppanuuteen ja yhteistyöhön on eloonjäämisen ehto. Me kilpailijaihmiset olemme informaatioltamme siinä määrin toisistamme poikkeavia ja eristyneitä, että riidan aiheita, vastakohtaisuuksia ja sodan syitä me tulemme löytämään aina. Tästä saamme jatkuvasti päivästä toiseen näyttöä.”

Kuusi on oikeassa sanoissaan. Muistanette tämän puheenvuoron alkupuolelta, kuinka kansakoulu sai alkunsa tarpeesta vahvistaa kansakunnan sosiaalista yhtenäisyyttä. Hyvien sosiaalisten taitojen vaatimus palaa itse asiassa tähän samaan historialliseen teemaan, nyt vaan hieman toisessa muodossa ja toisesta syystä.

2. Kyky säännönmukaisuuksien tunnistamiseen ja hahmottamiseen

Perinteinen opetus kouluissa ja muissa koulutusinstituutioissa on tähännyt pääasiassa yksittäisten tietojen ja valmiina annettujen tietokokonaisuuksien muistamiseen ja ymmärtämiseen. Oppimisesta on näin ollen tullut tietojen vastaanottamista ja mielestä palauttamista sitä pyydetessä. Ihmisen sopeutuminen muuttuvaan toimintaympäristöönsä edellyttää saatavilla olevasta informaatiosta hahmottuvien säännönmukaisuuksien tunnistamista. Taito hahmottaa vastaanotetusta informaatiosta säännönmukaisuuksia tulee entistä tärkeämmäksi informaation määrän lisääntyessä ja sen laadun muuttuessa kirjavammaksi.

3. Taito ajatella kokonaisvaltaisesti ja nähdä ilmiöiden välisiä vuorovaikutussuhteita

Kokonaisvaltaista ajattelua sanotaan myös systeemiajatteluksi. Se tarkoittaa ilmiöiden näkemistä jonkin laajemman kokonaisuuden osina sekä erityisesti näiden yksittäisten ilmiöiden välisten vuorovaikutussuhteiden havaitsemista. Kokonaisvaltaisen ajattelun vaatimus on erityisen tärkeä maailman ekologisten kysymysten tarkastelemisessa. Elinympäristömme muutoksia ei voida selittää yksittäisten tapahtumien avulla vaan siinä on otettava huomioon lukuisia ilmiöitä ja yritettävä ymmärtää niiden välisiä riippuvuuksia. Sama pätee myös muihin monimutkaisiin systeemeihin, kuten yhteiskuntiin tai kulttuureihin tai vaikkapa ihmiseen sinänsä. Systeemiajattelun taito on välttämätön etsittäessä kestävämpiä ratkaisuja monimutkaistuviin yhteiskunnallisiin, taloudellisiin ja ekologisiin haasteisiin. Kokonaisvaltaisen ajattelun taidot auttavat myös pienempien yksiköiden, kuten työyhteisöt, koulut tai kyläyhteisöt, toimintojen ymmärtämisessä ja kehittämisessä.

4. Valmiudet toteuttaa omaa elämänprojektia jatkuvan oppimisen avulla

Joidenkin arvioiden mukaan ainoastaan harvat tänä keväänä ammattiin valmistuvista nuorista pystyy harjoittamaan valitsemaansa ammattia eläkeikään saakka. Syystä tai toisesta hänen on lisättävä ammattitaitoaan lisäkoulutuksen avulla tai kerrassaan koulutettava itsensä uudelle uralle. Tällainen tulevaisuudenkuva edellyttää aikaisempaan verrattuna paljon parempia oppimisen taitoja, itsensä ohjaamisen valmiuksia sekä yleensäkin aktiivisempaa suhdetta yhteiskuntaan. Voidaan puhua oman elämän hallitsemisesta ja oman elämänprojektin johtamisesta. Elinikäisessä oppimisessa on kysymys kahdesta asiasta: ihmisen taidoista oppia jatkuvasti uutta sekä hänen aktiivisesta halustaan kehittää itseään.

5. Taito kohdata muutostilanteita

Ihmiskunta on ainakin toistaiseksi siirtynyt murrosten aikakauteen, jolle on tyypillistä jatkuvien ja usein odottamattomien muutosten ilmeneminen. On hyvin epätodennäköistä että ainakaan meidän elinaikanamme muutosten rytmi laantuisi ja ihmiskunnan kehitys siirtyisi suvantovaiheeseen. Ihmisen kohtaamat jatkuvat muutokset ovat aiheuttaneet arkielämän monimutkaistumisen sekä sen, että yhä useammat kohtaamistamme ongelmista ovat niin sanotusti huonosti määriteltyjä. 2000-luvun elämässään menestyvä ja itsenäinen kansalainen tarvitsee muutostilanteiden kohtaamiseen sellaiset taidot ja asenteet, jotka auttavat häntä löytämään itselleen ja muille parhaat ratkaisut kulloiseenkin tilanteeseen. Muutosten kohtaamisen taidot ovat luovuuteen perustuvia päätöksentekotaitoja, sosiaalisen vuorovaikutuksen valmiuksia sekä yksilön itsensä hallitsemisen taitoja.

Jos edellä esitetyt vaatimukset menestyvän ihmisen ominaisuuksiksi olisi esitetty vuonna 1970, todennäköisesti enemmistö kuulijoista olisi reagoinut niihin hämmästellään ja kummastellen. Tänä päivänä, ja uskoakseni entistä selvemmin ensi vuosituhannella, nämä inhimillisen toiminnan piirteet ovat hyvin yhdenmukaisia sellaisten tarpeiden kanssa, joita yksilön jatkuva ja joustava työllistyminen edellyttää. Mielenkiintoista näissä viidessä taitoalueessa on se, että ne ovat tyypillisiä hyvän elämän tavoitteluun ja itsenäisen ihmisen kehittymiseen. Demokraattinen yhteiskunta näkee jokaisen kansalaisensa kykeneväisenä, arvokkaana ja vastuullisena omasta elämästään. Jokainen demokratia sitoutuu näihin arvoihin. Lisäksi demokraattinen yhteiskunta pitää tärkeänä kansalaisten keskinäistä

vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, sekä inhimillisyyden osa-alueiden kaikinpuolista kehittämistä.

Koulun tärkein tehtävä

Olen tässä kirjoituksessa pohtinut oppimisen ja koulutuksen tulevaisuutta. Yksi esitykseni punainen lanka on ollut kysymys koulutuksen tarkoituksesta. Oppivelvollisuuskoulu syntyi valtioiden tarpeesta lujittaa yhteiskunnallista sosiaalista yhtenäisyyttä eri kansojen, kulttuurien ja uskontojen kesken. Sittenkin koulutuksen tarkoituksena on ollut sopeuttaa kansalaiset kulloisenkin yhteiskuntajärjestyksen arvojen mukaan osaksi kansakuntaa. Mutta mikä sitten on koulun tarkoitus tällä uudella vuosituhannella? Yksi tuttavistani esitti kerran tämän kysymyksen niin, että "jos sinun pitäisi 'selkä seinää vasten' mainita tärkein sellainen ominaisuus, jonka toivoisit lapsellasi olevan hänen päättäessään koulussa, mikä se olisi." On selvä, että koulutuksella on useita tärkeitä tarkoituksia, mutta on jokin niistä muita tärkeämpi? Vastasin: "Jos lapseni olisi koulunsa päättäessään halukas oppimaan lisää itsestään ja maailmasta, niin silloin koulutus olisi onnistunut tärkeimmässä tehtävässään." Nuoren innostus jatkaa elämän tutkimista, vastausten etsimistä hänelle tärkeisiin kysymyksiin ja haasteisiin on koulun tärkein tehtävä. Lapset tulevat kouluun täynnä innostusta, kiinnostusta ja oppimisen intohimoa. He haluavat tulla hyväksytyksi, onnistua ja kuulua johonkin suurempaan. Siksi koulunsa päättävillä nuorilla pitäisi olla nämä samat ominaisuudet, joiden kanssa he koulunsa aloittivat.

Olen sitä mieltä, että teknologian huimasta kehityksestä huolimatta - tai ehkä juuri siitä syystä - ihmisen on Internetin ja tietoverkkojen maailmassa koulutusta suunnitellessaan ja oppimista tavoitellessaan keskitettävä entistä enemmän huomiota siihen, mikä meille ihmisille on ominaisinta: inhimillinen sosiaalinen kanssakäyminen ja vuorovaikutus. Kysymys ei ole pelkästään oppimisen ja koulutuksen laadusta ja tehokkuudesta vaan myös koko ihmiskunnan tulevaisuudesta. Koulutuksen lopullisia tuloksia tarkasteltaessa on aikaisempaa enemmän katsottava oppimisen sosiaalisia vaikutuksia. Kansakunnan taloudellisen kilpailukykyyn ja menestymisen rinnalle on nousemassa huoli jälkipolviemme tulevaisuudesta. On syytä muistaa, ettei ihminen vielä ole pystynyt ratkaisemaan yhtään niistä kolmesta suuresta ongelmasta, joita yleisesti pidetään uhkina: väestönkasvu, tiettyjen raaka-aineiden hiipuminen, sekä elinympäristössämme tapahtuvat palautumattomat muutokset. Myös tästä ekologisesta näkökulmasta katsoen koulutuksen haasteena on ihmisten keskinäisen ymmärryksen lisääminen yhteistoiminnallisuuden ja

vuorovaikutuksen keinoin. Päätän tämän kirjoitukseni koulun ja kasvatuksen tarkoituksesta edellä mainitun *Pekka Kuusen* sanoihin, joka on kaunis ylistys luottamuksesta nuorisoon uudistusten tekijänä:

“Tieteellisteknisen kulttuurin nykyvaiheessa ihmisen on – noustakseen oman kulttuurievoluutionsa ohjaajaksi – pakko suuntautua kohti lajikumppanuutta. Mutta onko tämä todella mahdollista? Voiko ihminen todella ohjata omaa käyttäytymistään näin?”

Siitä juuri eloonjäämisessä on kysymys. Ellei ihminen opi rakkauden ja sosiaalisuuden tietä lajikumppanuuteen ja yhteistyöhön, silloin hänestä ei ole kulttuurievoluutionsa ohjaajaksi. Silloin ympäristötuho hänet pian sammuttaa. Lajikumppanuuteen kasvaminen on ihmisen ainoa kestävä mahdollisuus.

Lajikumppanuus ei rakkauden ja sosiaalisuuden tuloksena ole meille vierasta. Lajikumppanuudessa yhtyy vuorisaarna ja sosialismi. Ihminen on ollut kehityksessään valmis itseään sitoviin ihmissuhteisiin, kun hän on ymmärtänyt niiden antaman hyödyn. Miten ihminen voisi nyt ymmärtää, että lajikumppanuus on hänen ainoa kestävä mahdollisuutensa?

...

Kymmenkuntatuhatta vuotta sitten muutamamiljoonainen ihmislaji vaelteli pikkuheimoina ravintonsa suoraan luonnosta ottaen. Nyt yli viisimiljardinen ihmislaji ehtyvine energiavaroineen ja kasvavine ydinase-uhkineen joko kilpailee, tuhoutuu ja sammuu tai sitten ymmärtää itsensä, nousee lajikumppanuuteen ja jatkaa elämää.

Luotan nuorisoon. Informaatioltaan nopeasti uudistuva nuoriso aistii, tuntee, ymmärtää haasteen. Se muuttaa rauhanliikkeen kaiken kattavaksi eloonjäämisliikkeeksi. Nuori, uudistuva ihminen sen tekee.”